

Tranen en troost onder de waringinboom

Ferdinand Kiemeneij

Tranen en troost onder de waringinboom

Ferdinand Kiemeneij

Colofon

Copyright © 2015: Ferdinand Kiemeneij

Vormgeving: Ferdinand Kiemeneij

Omslag: UBL, KITLV-fotocollectie 2526
Bewerkt

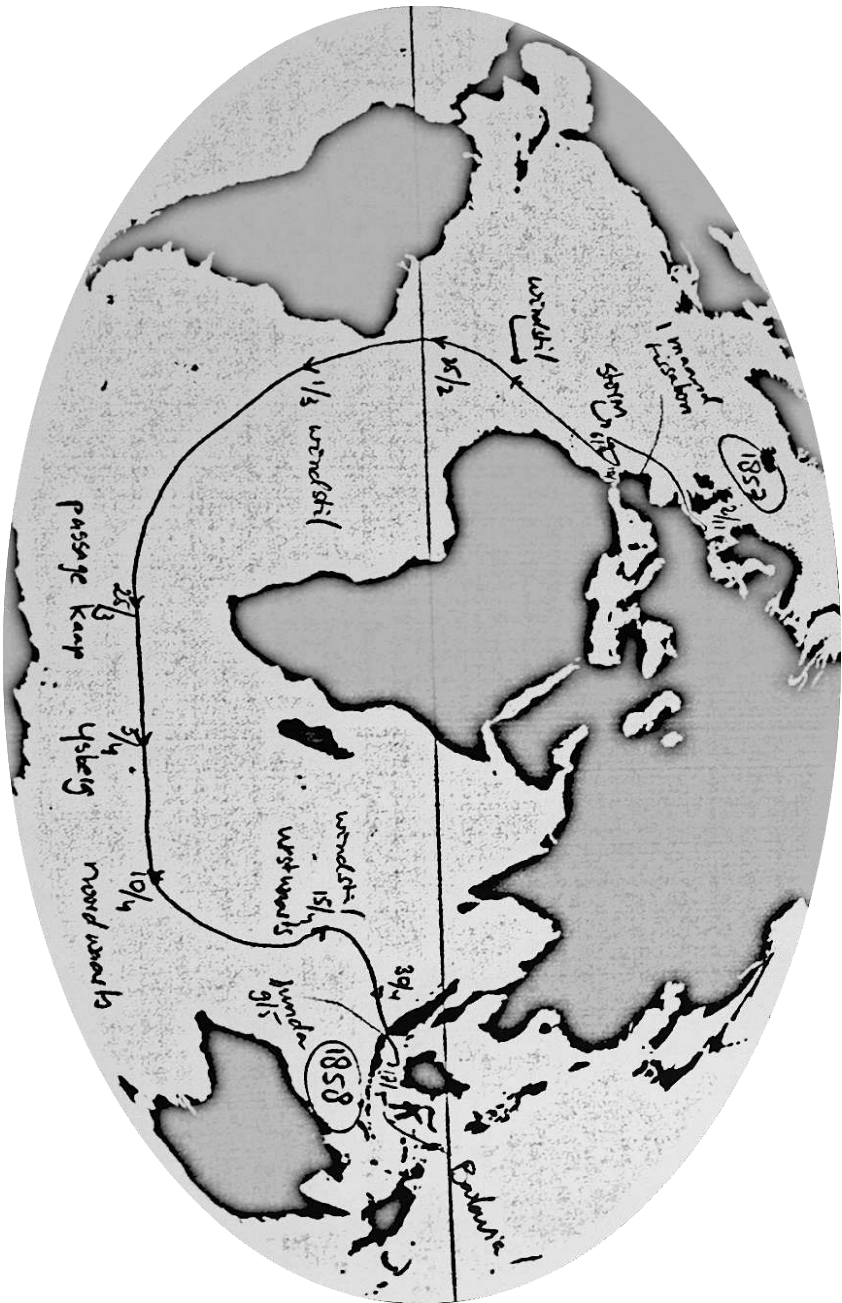
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Adrianus Kiemeneij

1838 - 1868

Voor alle Kiemeneij's

Inhoud

Vooraf

Gedicht

Baarle-Nassau

mei 1854

Kampen

mei 1854

Harderwijk

augustus 1857

Nieuwediep

oktober 1857

De zeereis

november 1857

Lissabon

december 1857

Weer onderweg

januari 1858

Batavia

mei 1858

Ambarawa

juli 1858

Celebes: 1^e expeditie;

januari 1859

Celebes: 2^e expeditie

november 1859

Batavia

augustus 1860

Banjermasin

januari 1862

Amoenthay

april 1863

Ambarawa

september 1865

Batavia

januari 1866

Singkawang

september 1867

De kruin van de waringinboom

oktober 1868

Mijmeringen van Oma Sol

Epiloog

Verantwoording

Bronvermelding

Illustraties en achtergrondgegevens

Vooraf

Tijdens de familiebijeenkomst na de crematie van mijn vader Guido Charles Johannes in januari 2010, werd mij door een neef verteld dat wij, neven en nichten Kiemeneij, eigenlijk afstammen van de vermaarde generaal Karel van der Heijden. Gedurende de 58 jaar dat ik mijn vader had gekend was ons contact goed en open, maar daar had ik hem nooit over horen spreken. Ik kon het hem niet meer vragen. Toch voerden mijn vader en zijn vier broers daarover menigmaal correspondentie, zoals later bleek.

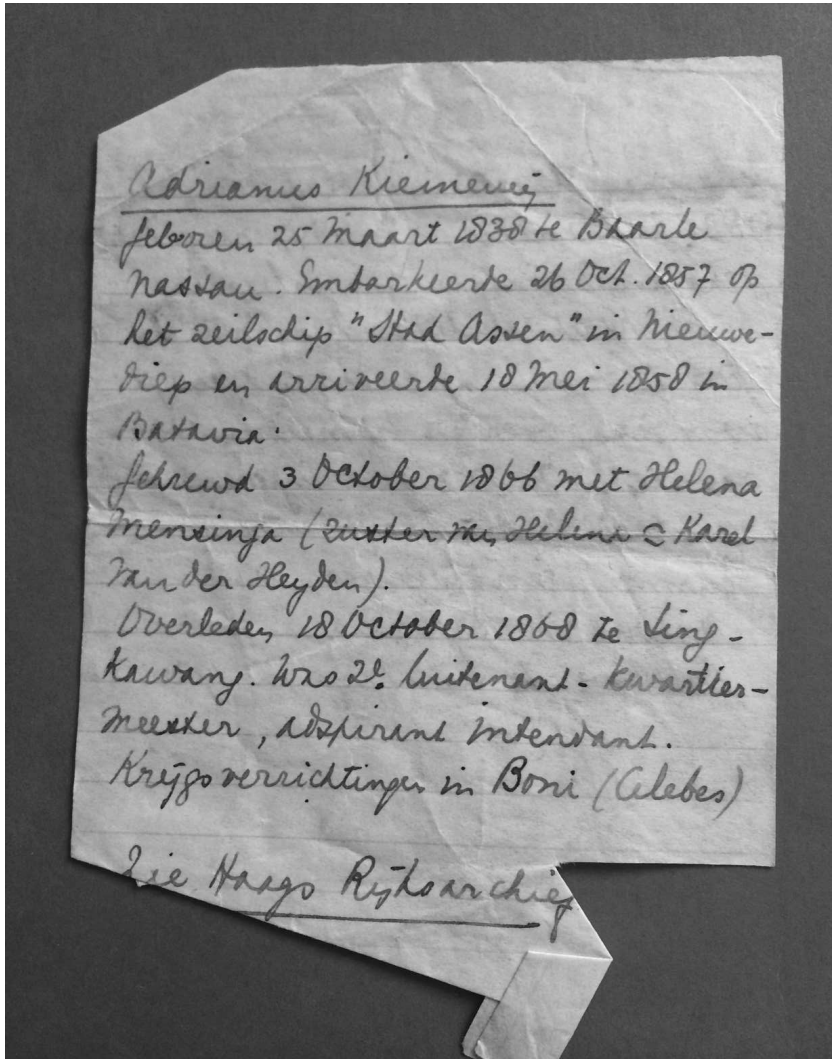
Het gerucht was gebaseerd op onduidelijkheid ten aanzien van het exacte geboortjaar van mijn grootvader Charles Johan Kiemeneij. Uit zijn overlijdensannonce bleek dat hij in 1867 geboren was. Uit geboortekten van twee van zijn zoons bleek echter dat hij in 1869 moest zijn geboren, postuum, na de dood van zijn vader Adrianus, die in 1857 als eerste Kiemeneij Nederland had verruild voor Nederlands-Indië. Adrianus had uit een eerdere relatie met een Dajakse op Borneo een zoon gekregen, maar de moeder overleed op het kraambed.

Wat had Adrianus dan met generaal Karel van der Heijden te maken? Het waren zwagers, ze waren allebei getrouwd met de zusters Mensinga en beiden waren militair actief in Banjermasin, Borneo. Bovendien werden na de dood van Adrianus, Charles Johan en zijn halfbroer Adrianus junior opgenomen in het huishouden van de familie der Heijden.

Ik ben na dit voor mij toch wel opmerkelijke bericht een speurtocht begonnen naar het leven van Adrianus. Ik raadpleegde onder meer militaire dossiers, de regerings-almanak van Nederlands-Indië, kranten, geschiedenisboeken, kriegsverslagen en encyclopedieën en kwam tot de conclusie dat mijn grootvader niet postuum was geboren. Bovendien heb ik mijn Y-chromosomaal DNA laten vergelijken met het genetisch materiaal van een kleinzoon van Adrianus' eerste zoon en de match bleek uniek. Al met al voldoende bewijs dat we dezelfde Kiemeneij als stamvader delen.

Deze speurtocht bracht mij niet alleen de ontkrachting van het gerucht, maar ook een schat aan boeiende gegevens. Dit deed me besluiten deze informatie te verwerken in een fictieve biografie.

Een korte notitie van mijn vader op een kreukelig en gescheurd stukje papier was het enige uitgangspunt.

Adrianus Kiemeneij

geboren 25 maart 1838 te Bhaarle
Nassau. Embarkeerde 26 Oct. 1857 op
het zeilschip "Stad Assen" in Kieuwe-
diep en arriveerde 18 Mei 1858 in
Batavia.

getrouwd 3 October 1866 met Helena
Mensinga (zuster van Helena & Karel
van der Heyden).

Overleden 18 October 1868 te Sing-
kawang. was 2^e luitenant - kwartier-
meester, Aspirant Intendant.

Krijgsverrichtingen in Boni (Celebes)

Zie Haagse Rijksarchieven

Dit was alles wat er te vertellen viel over mijn overgrootvader, die als eerste Kiemeneij voet zette aan land van de Gordel van Smaragd.

Ik ben van mening dat we hem enorm tekort doen door dit kleine stapeltje bouwstenen van zijn leven, dat amper een ruïne mag heten, te laten liggen voor wat het is. Dat we het eens zo fraaie en kleurrijke bouwwerk ondergronds laten, onttrokken aan ons zicht en verborgen voor ons nageslacht.

In een poging op deze ruïne van fragmentarische herinneringen een nieuw gebouw te reconstrueren, zijn niet alleen archieven en dergelijke als bouwstenen gebruikt. Ook iets van mijn eigen genen, eigenschappen en eigenaardigheden heb ik ingezet. Immers, ondanks vele malen vermenging en verdunning met ander bloed blijft er toch iets van de Kiemeneij-trekken als grootste gemene deler over om het leven van een dappere en avontuurlijke voorvader opnieuw vorm te kunnen geven en te kunnen beleven. Dat fantasie als cement is gebruikt om de harde stenen uit de ruïne op elkaar te metselen moet me maar niet kwalijk worden genomen.

Ik heb geprobeerd uit alle teruggehaalde feiten een relaas te schrijven waarin de grens tussen fictie en feiten vaag gehouden blijft. Beschouw de hiaten maar als de natuurlijke openingen en loze ruimten zoals die in ieder gebouw te vinden zijn. Zelfs de herinneringen aan ons eigen leven zijn niet compleet. Immers, hoeveel is er gebeurd en gezegd zonder dat we dat ons nog bewust zijn?

Natuurlijk staat het iedereen vrij op basis van deze feiten een eigen gebouw, een eigen relaas te bouwen. Maar dit is mijn reconstructie.

Ferdinand Kiemeneij, achterkleinzoon

Wat baat u trouw, beleid of onbezweken moed,
Wat spilt gij voor uw land het laatste hartenbloed?
Waarom ook Neêrlands vlag tot 't laatst omhoog geheven
En dan . . . „de lont in 't kruit!" ten koste van uw leven?
Wat schut ge met uw borst d'aloude oranjevaan
En „liever in de lucht" . . . dan haar te zien vergaan
Wat veegt ge 't zweet van 't lijf aan Java 's gloe'nde stranden
En kwijnt g'aan wonden weg bij 't roostrend zonnebranden??
Wat sleept g'uw dagen voort op 't ziekbed uitgestrekt,
Terwijl geen vriendenhand weer 't leven in u wekt,
Geen dankbaar woord u schenkt voor zooveel kamp en lijden
Of u een laurier biedt, als loon na 't dapper strijden.
Vergeten is uw deugd; vergeten staat uw graf,
Waar stadgenoot noch 't volk een enklen traan aan gaf.
Gij allen die het goud, gewonnen aan die kusten,
Betaald hebt met uw bloed of nog op 't krankbed rusten,
Al gaat gij, zonder dank of loon, vergeten ook daar heen,
Al dekt uw graf geen kruis, geen brons of marmarsteen',
Al sterft uw naam ook weg, gij voert een palm naar boven,
Door geen vergetelheid of ondank u t'ontrooven ;
En kleeft op Neêrlands volk om uw miskenning smaad,
U siert in eeuwigheid een kroon die nooit vergaat.

Baarle-Nassau; mei 1854

Het was onrustig in Baarle-Nassau. Augustinus van Dijck werd vermist. Nu bleven jongemannen wel eens vaker onaangekondigd wat langer van huis, maar Augustinus, de leerling leerlooier, zou zoiets nooit doen. Daar was hij een beetje te sullig voor. En dat baarde zijn moeder Anna, bakkersvrouw, grote zorgen. Zijn vader had hem aanvankelijk niet gemist. Daar was hij te druk voor en ook te sullig. Ontredderd stond zij achter de toonbank toen ik in de bakkerszaak aan de Molenstraat voor de herberg de bestelling broden kwam afhalen. Zo te zien had ze gehuild.

“Jij weet vast waar hij is, Adrianus”, zei ze op zachte toon.

Ik had geen idee over wie ze het had.

“Augustinus, weet je wel, je boezemvriend. Hij is al ruim een maand niet thuisgekomen van de looierij in Dongen. Zijn baas kwam langs en vroeg me waar hij bleef, of hij ziek was of zo.”

Augustinus was dan wel mijn boezemvriend, maar ik liep daar zeker niet de deur plat omdat de familie van Dijck het nu eenmaal niet zo op had met herbergiers.

“Geen idee”, zei ik vlak. “Is mijn bestelling klaar?”

Zij draaide zich om, liep de bakkerij in en kwam terug met een arm vol broden. Ze duwde die venijnig over de toonbank naar me toe, maar liet de bestelling niet los toen ik het aan wilde nemen.

“Waar is hij? Waar zijn jullie geweest, wat hebben jullie bekookstofd? Wanneer heb jij hem voor het laatst gezien?”, vroeg ze nu een stuk pinniger.

Ik moest lang nadenken. “Hij is vaker in Dongen dan hier en ik heb hem al lang niet gesproken. Maar ik heb hem een tijdje geleden bij ons in de zaak zien zitten met een keurige vreemdeling. Die komt de laatste tijd wel vaker bij ons in de herberg. Ze zijn samen vertrokken. Dat was ongeveer een maand geleden.”

Zij verbleekte. Zij had eerder van die man gehoord vertelde ze mij.

Aan zijn accent te horen was hij zeker geen Brabander. Bovendien zag hij er te verzorgd uit voor iemand met boerenachtergrond. Slink postuur. Zwart haar, donkere ogen, rechte slanke neus en een smalle mond met erboven een indrukwekkende knevel. Die paste eigenlijk

niet op dat smalle hoofd. Gladde handen, lange ranke vingers, verzorgde nagels, geen sporen van slijtage door zware werkzaamheden in fabrieken of op het platteland. Onveranderlijk in zwart pak en in zwarte lange overjas.

Telkens werd hij vergezeld door steeds een andere jongeman uit onze omgeving. Hij sprak zacht maar met overtuiging. Het was een goede prater. De jongens hingen aan zijn lippen. Hij voorzag zijn gezelschap rijkelijk van drank en spijs. Mijn moeder verdiende goed aan hem. Zelf dronk hij niet. Hij bleef beleefd en betaalde altijd keurig de rekening. In ieder geval was hij volstrekt anders dan de meeste andere boertige, luidruchtige en vaak stomdronken stamgasten.

Aanvankelijk dacht ik dat hij een oogje op moeder had. Ze was immers al een poosje weduwe. Hij toonde echter geen speciale belangstelling voor haar. Hij behandelde haar protocollair. Het ging hem uitsluitend om de jongens. Ik durfde hem nooit direct te begroeten of aan te kijken. Het bleef bij begluren en bij afluisteren vanuit een donkere hoek in de herberg.

Ik kreeg geen genoeg van de fragmenten van verhalen over beeldschone dames, de kleuren, geuren en nooit eerder gehoorde geluiden. Over bizarre beesten in het oerwoud. Het verschraalde mijn blik op de madelieven, paarden, koeien, schapen en eenden bij mij in de buurt. Het doofde mijn ontluikende, maar al heftige verlangen naar de geheimen van de struise meiden uit mijn dorp. Ik was net zestien jaar en alles wat ik had gehoord had ik opgeslagen. Maar nog niet alles had ik begrepen.

Later werd mij verteld dat hij koloniaal werver was. Het klonk opwindend. Hij zocht in ieder geval jonge mannen die ver van hier veel geld konden verdienen. Nog vele malen ving ik flarden van andere verhalen op. Over zwarte magie, de beeldschone danseressen, goud en sieraden, heldendom en overheersing. Dat leek me eigenlijk ook wel wat. Zou ik ooit dit dorp en de landerijen er omheen voorgoed verlaten? We hadden er wel eens over gefantaseerd, Eduard, Franciscus, Augustinus en ik. Maar veel verder dan dat stadium waren we nooit gekomen.

Die namiddag zag ik Augustinus dus bij hem aan tafel zitten. Hij had mij niet gezien of begroet, hij kwam uitsluitend voor de ronselaar. Ik

bleef op afstand. Hij zat daar met open mond, zijn hoofd wat scheef, als van een bedelende hond. Zo groot als een beer maar zo mak als een lam. Trouw tot het eind en ... verschrikkelijk goedgegelovig. Toch kon ik me niet voorstellen dat de ronselaar hem zou overhalen een reis naar de andere kant van de wereld te maken. Augustinus zou dat zeker eerst met ons hebben besproken, want hij nam zelden zelfstandig beslissingen.

Kwaad gooide moeder Anna de broden in mijn richting.

“Waarom had je me dat niet verteld! Je weet toch dat hij zich voor ieder karretje laat spannen? Wat heeft die schoft hem allemaal beloofd? Geld? Roem? Glorie? Het is toch je vriend? Je had hem moeten tegenhouden sukkel! Wat moet hij bij die kolonialen?”

Ik moest haar echt het antwoord op al die vragen schuldig blijven.
“Sodemieter op, mijn zaak uit! Christus nog an toe.”

Ik raapte snel de broden bijeen en haastte mij de bakkerij uit naar de herberg. Mijn hart bonsde van opwindning. Die suffe Augustinus, zou hij naar de Archipel gaan? Als eerste van ons! Wie had dat gedacht? Ik smeede de broden in de mand op de toog en holde de zaak uit, de Molenstraat door, naar het huis van Franciscus van Geerts. Ik ramde op de deur en hij deed open.

“Jezus man, wie zit jou achterna? Moet je jezelf eens zien! Kom snel binnen, hier ben je veilig.”

Ik gunde me geen tijd om op adem te komen.

“Weet je wie er vermist wordt? Augustinus, die goeierd. Is uit Dongen verdwenen. En waar naartoe? Naar de Gordel van Smaragd! Hij wel! Goddomme, wie had dat gedacht?”

Franciscus' mond viel open, zijn ogen werden groter, hij wilde wat zeggen maar er kwam lange tijd geen andere klank uit zijn keel dan “Wa lulde??”

Het duurde even tot we tot rede kwamen. Het leek of er een zware last van ons afviel, alsof een lang gesloten deur open ging. We realiseerden ons dat we een reden hadden om ons vertrek uit dit gat aan te kondigen. We zouden Augustinus nareizen om hem tegen alle kwaad te beschermen en om hem heelhuids bij moeder Anna in de bakkerij af te leveren. We zouden als helden worden vereerd en alle kattenkwaad en rottigheid die we met zijn vieren in de nabije en verre

omgeving hadden aangericht zou ons worden vergeven. We zouden ons verzekerd vinden van een mooie baan, een mooi huis en natuurlijk van een mooie vrouw.

“Weet Eduard het al?”, vroeg Franciscus.

“Van der Hoeck? Ik weet het niet, maar hij heeft net een paar weken vastgezeten voor losse handjes en agressief gedrag. Heeft een paar kerels mishandeld na een verloren kaartspelletje. Ik ben niet jaloers op de stakkers. Ze waren dusdanig stevig bewerkt dat ze pas twee dagen later aangifte konden doen. Een van de jongens ligt nog in het ziekenhuis.”

“Wat een lul toch. Als hij niet gezopen heeft is het een heer, een diplomaat bijna, maar na een borrel verandert hij steevast in een beest. Net zijn vader, overdag een keurige verzekeringsagent en 's avonds een jeneververkrachter. Wanneer komt hij vrij?”

“Misschien is hij dat al. Kom, we gaan maar eens zijn kant op”, opperde ik.

Alsof de duivel ons op de hielen zat, holden wij via de Singel naar de Kerkstraat. Zijn broer opende de deur. Hij leek niet geamuseerd de twee raddraaiers te zien die zijn net vrijgekomen broer weer op een of ander stom idee wilden brengen.

“Dag Jean”, zei ik op mijn allerschoonheiligst. “We kwamen kijken of Eduard al weer thuis is, of houden ze hem nog een tijdje in het cachot?”

Jean keek me wantrouwend aan. “En als hij er nou eens zou zijn, wat zijn jullie dan van plan?”

“Oh, gewoon even horen hoe het met hem is. Wat bijpraten, verder niet”, antwoordde Franciscus.

Als Franciscus wat zei, dan klonk dat altijd vriendelijk, geruststellend. We wisten van elkaar precies wanneer de een of de ander naar voren moest treden. Dat was een ingesleten patroon na jaren vriendschap.

Ik was de gangmaker, de plannenbedenker, het kwade genius. Eduard hadden we nodig voor de uitwerking. Hij was een goede prater en een prima analyticus. Zijn agressie na alcoholgebruik was niet altijd handig, maar soms kwam het wel van pas na een avondje stappen. Zeker als anderen bonje met ons zochten. Augustinus hadden we nodig om zijn enorme kracht en afschrikwekkend voorkomen als hij

kwaad was. Hij kreeg werkelijk alles voor elkaar als het ging om fysieke inzetbaarheid. Bovendien was hij de beschermeling van ons allemaal, gewoon omdat hij niet slim genoeg was. En met Franciscus kon je altijd lachen. Hij was slim, doorzag anderen als kristal, wist subliem karakters te typeren en kon altijd overtuigen door charme. Hij was meestal degene die ons uit de problemen wist te praten. Hij was ook de meest fijnbesnaarde, de gevoelige onder ons. Maar allemaal waren we in voor avontuur en rottigheid. Wat voor ons meestal onschuldig vermaak was, was voor onze slachtoffers een bron van ergernis. Maar daar zaten we niet zo mee.

“Kom verder”, zei Jean, “hij zit boven, op zijn kamer. Leest weer een of ander ingewikkeld boek.”

Eduard, boek op schoot, toonde geen spoor van recent verblijf in de cel. Hij trok zoals altijd arrogant zijn rechter wenkbrauw op toen wij hem naderden.

“Hé, ouwe valsspeler. Leuke tijd gehad?”, grapte ik.

Hij gaf geen krimp en begroette ons afstandelijk.

“Dag Adrianus, dag Franciscus, fijne tijd gehad zonder mij?”

“Nou, zet af dat masker en spits je oren”, zei ik. “Heb je ons gemist?”

“Niet veel, maar toch wel een beetje, nu je het vraagt”, zei hij glimlachend.

“Wel, wie mis je nu?”, vroeg Franciscus.

“Ik mis hem niet, maar nu je het zegt, waar is die reus?”

“Juist, waar is Augustinus? Dat wil zijn moeder ook weten. En wij eigenlijk ook. En over een paar dagen wil heel Baarle en omstreken het weten.”

“Niet zo geheimzinnig! Vertel op. Hij zal niet ontvoerd zijn. Iets ernstigs?”

“Hangt er vanaf hoe je het ziet. Ik heb zo het vermoeden dat de boef zonder ons is vertrokken naar....Indië. Als militair. Heeft zich in de luren laten leggen door die gluiperige knevel met zijn zwarte jas. Je weet wel, die kerel die jonge jongens eet. Die vent uit onze kroeg.”

“Dat meen je niet! Augustinus? Die Orang-oetang? Die heeft heimwee naar zijn wortels? Dat is onmogelijk. Hij kan nog geen boterham smeren, laat staan een wereldreis maken!”, grinnikte Eduard.

“Toch wel, ik heb ze samen gezien, ruim een maand geleden. Daarna is er niks meer van hem vernomen.”

“En dat vertel je me nu pas?”

“Pardon, wie zat er de laatste maand in de bak?”

Eduard wierp mij een verongelijkte blik toe.

“Ik hoorde ook net van zijn verdwijning. Moeder Anna is helemaal overstuur. Die heeft me de bakkerij uitgedonderd toen ik haar vertelde dat ik ze samen had gezien. Wist ik veel!”

“Maar hier ligt een kans Eduard”, viel Franciscus in. “Stel je voor dat wij hem nou eens opsporen en nareizen. Dat zou toch een geweldig avontuur zijn? Bovendien maken we schoon schip met alle rottigheid die wij op ons geweten hebben. Straten en pleinen zullen naar ons vernoemd worden als we het verloren schaap, of de Orang-oetang zoals je hem noemt, heelhuids in de armen van moeder Anna kunnen leggen.”

Ik moest lachen van het beeld alleen al.

“Ik heb in het cachot veel narigheid gehoord over de Oost.” Eduard kneep zijn ogen samen en vertelde wat hij had vernomen.

“Ze zijn niet aan te voeren, de nieuwe jongens voor het Nederlands Koloniale leger. Ze sneuvelen bij bosjes in Java, Borneo, Celebes. Gespiesd, onthoofd, met gifpijlen doorboord, verminkt, ontleed door onzichtbaar gebleven inlanders die zich hun territorium niet laten afpakken. Onze jonge jongens zijn geen partij voor ze. Wat dacht je, sinds de prehistorie oefenen de krijgers op hun verfijnde gevechtstechnieken. Geluidloos en onzichtbaar volgen zij iedere stap van onze soldaten en slaan onverwacht toe met hun wapens waar we nog nooit van gehoord hebben. De bajonetten van onze militairen richten helemaal niks uit. Maar nog veel meer mannen sterven aan infecties, vooral geslachtsziekten.”

Hier keek hij ons indringend aan, begon te grijnzen en gaf een vette knipoog. Ik had nog nooit een blote vrouw in het echt en van dichtbij aanschouwd. Aan het woord “geslachtsziekte” kleefde alleen maar stoerheid, geen viezigheid en ik kan niet ontkennen dat de gedachte eraan en alles wat er aan voorafgaat om het op te lopen, mij opwond.

“Is de ene helft van het leger uitgedund dan raakt de andere helft wel uitgeput. Ziekenboten, zelf infectiehaarden voor iedereen in de omgeving, voeren zieken en lijken af en aan. Het leger wordt niet

alleen voortdurend aangevuld met normale jongens als wij, maar ook met Kromo, inlandse soldaten uit Ambon, Madura, Java, Timor en Menado.”

Franciscus en ik keken elkaar verbaasd aan en hij zei: “Zeg, heb je in de nor alleen maar gestudeerd of zo? Je bent niet te volgen. Amdura, Majava, Jamor, Timado, waar heb je het over? “ Eduard ging onverstoord verder. “Vaak zijn dat dubieuze mannetjes die zelf zijn uitgekotst door hun eigen maatschappij. Lastig om mee samen te werken. Ook niet altijd betrouwbaar.”

“Zo’n beetje ons profiel”, grijnsde ik.

“Voeg daar nog de ‘kettingberen’ aan toe, de gevangenen van hier. Ze worden als dwangarbeiders ingezet voor de gevaarlijkste en smerigste klusjes die de manschappen en officieren niet willen doen. Net muilezels. Naar hen kijkt helemaal niemand om. Als ze sneuvelen in het veld krijgen ze geen graf. Maar iedere spierbundel, met of zonder hersens is welkom. Binnen Europa, buiten Europa en zelfs in Afrika worden soldaten gestrikt.”

“En in Baarle, in mijn herberg”, voegde ik eraan toe.

Hier pauzeerde hij even. Op geheimzinnige toon ging hij verder. “Die ronselaars pakken pas echt veel geld. Het zijn smerige praktijken. De meest kanslozen onder ons worden volgegoten met drank en verleid met hoeren en geld. Gouden bergen worden beloofd, handgeld, pensioen en een schitterend bestaan in het paradijselijke Indië. Vooral de minderjarige goedgelovige Brabantse, Limburgse en Belgische boerenzonen zonder land en werk zijn een geliefd doelwit. Die gluiperds kammen onze kontrijen uit, op zoek naar nieuw talent, ook die engerd van jou, Adrianus. Als die zich in jullie herberg vertoont kan je er zeker van zijn dat er wel weer iemand intrapt. Je had zijn moeder kunnen waarschuwen.”

“Nogmaals, al had hij drie dagen tegen Augustinus aangepraat, dan nog had ik nooit geloofd dat hij zou gaan. En al helemaal niet zonder dat met ons te bespreken. Wij betekenen meer voor hem dan zijn eigen familie”, verdedigde ik mijzelf.

“Adrianus heeft gelijk Eduard. Moet dan wel een verdomd goeie spreker zijn, die vreemdeling. Hebben jullie hem wel eens gesproken?”

“Alleen begroet”, zei ik.

“Ik ken hem niet”, zei Eduard, zijn schouders ophalend.

“Ik ook niet”, beaamde Franciscus.

“Misschien komt hij vandaag weer naar onze herberg. Dan kan ik hem vragen wat hij met Augustinus heeft uitgespookt. Maar wat doen we nu?”

“Luister”, zei Franciscus, “ooit hadden we elkaar beloofd als bloedbroeders samen te blijven. Ooit hadden we bedacht dat we de wijde wereld in zouden trekken. We hebben hier weinig te zoeken. Werk is er niet en ik wil niet in de sporen van mijn ouders verder. We kunnen deze kans pakken.”

“Helemaal mee eens”, zei ik. “Bovendien, hadden we het plan rijk te worden. Je moet als herbergier wel heel wat bijzonders te tappen hebben om je als een heer te kleden en om als een heer te leven. Dat gaat ook op voor leerlooiers, landbouwers en verzekeringsagenten.”

Eduard zei niks.

“Verzekeringsagenten”, herhaalde ik nadrukkelijk, zijn kant uitkijkend.

Alsof hij uit diep gepeins ontwaakte zei hij: “Ik kan me hier denk ik ook een tijdje beter niet laten zien. Ik mag dan wel uit de nor gekomen zijn, maar wedden dat er een paar boerenkinkels op de loer liggen om me te grazen te nemen. En nu mijn lijfwacht August op een vlugge klepper ervandoor is gegaan, denk ik dat ik hem beter kan terughalen.”

“Redden”, verbeterde ik.

“Dat wordt door onze dorpsgenoten gewaardeerd”, lichte Franciscus toe.

Eduard legde zijn boek weg: “*Uit het dagboek van een Indisch Officier.*” En zo besloten we om Baarle-Nassau en alles wat daarmee te maken had, de rug toe te keren en om een spannende en glorierijke toekomst tegemoet te gaan in Nederlands-Indië.

Als mijn broer Joannes en mijn moeder die avond niet zo druk waren geweest met andere klanten en zij mij maar een beetje aandacht hadden geschonken, had ik de werver met zijn gezelschap niet kunnen volgen toen ze de herberg verlieten. Ik liep een eindje achter ze aan totdat hun wegen scheidden. Ik zag dat hij de jongens iets in handen drukte, een document, een enveloppe of zo. Ik volgde hem op veilige afstand en waande mij ongezien totdat hij zich plotseling omdraaide en me bij naam begroette. Ik schrok me rot.